

- Làng nghề bên sông Hồng
- Lịch sử vùng đất
- Huyền thoại làng gốm
- Nghệ nhân
- Các bước làm gốm
- Đất hoá nên vàng
- Di tích văn hoá
- Phong tục - tập quán
- Gốm trong văn học dân gian
- Sản phẩm làng gốm

Làng gốm Bát Tràng

Nằm bên bờ tả ngạn sông Hồng, cách trung tâm thủ đô Hà Nội hơn 10 km về phía Đông - Nam là làng gốm Bát Tràng, nay thuộc huyện Gia Lâm (ngoại thành Hà Nội). Là một làng gốm lâu đời và lừng danh nhất ở Việt Nam, làng gốm Bát Tràng ngày nay vẫn hoạt động và ngày càng phát triển mạnh. Tục truyền, làng ban đầu có tên là Bạch Thổ phường (phường những người thợ làm đồ đất trắng) sau đổi lại thành Bát Tràng phường (phường có lò bát).

Theo truyền thuyết dân gian thì nghề gốm xuất hiện ở Bát Tràng từ thời Lý. Do một nhóm người vùng Bạch Bát (Bồ Bát) thuộc huyện Yên Mô tỉnh Ninh Bình đi thuyền ngược sông Hồng để buôn bán, gần đến Thăng Long thấy một bãi đất hoang phì nhiêu họ liền ghé lên nghỉ qua đêm. Đêm ấy một trong số những người đó mơ thấy vua Thủy Tề rớt xuống Thủy Cung chơi. Khi người đó về, vua sai một đoàn thợ đi theo và xây cho toà nhà lộng lẫy toàn bằng đất thó. Về sau con cháu người này cứ cậy đất thó ra ăn mà từng mãi không đổ... Tỉnh dậy người ấy đem giấc mơ của mình kể lại cho cả đoàn, mọi người cho đây là điềm lành, bèn quyết định bỏ nghề buôn ở lại cắm đất ấy lập làng.

Câu chuyện tuy không mấy thuyết phục về thời điểm xuất hiện làng gốm Bát Tràng. Song qua tài liệu khảo cổ học cho biết có nhiều di tích Lý trang trí bằng các vật liệu đồ gốm men xanh. Một tài liệu đáng tin cậy hơn là Dư địa chí của Nguyễn Trãi viết đầu thời Lê cho biết: Nhà nóc đình lệ mỗi lần cống Trung Quốc, làng Bát Tràng phải cung ứng 70 bộ bát đĩa Ý. Điều đó chứng tỏ đến thời gian này gốm Bát Tràng đã khá tinh xảo.

Hiện nay, ở nhiều đình chùa vẫn còn lưu giữ các chân đèn, lư hương có chạm hình rồng phượng, mây hoa màu xanh lam, đề rõ tên, địa chỉ và thời gian chế tác tại Bát Tràng thế kỷ XVI (chùa Bối Khê - Hà Tây). Ngoài ra một số tài liệu của người nước ngoài cũng cho biết những thông tin về gốm Bát Tràng ở thế kỷ XVI - XVII (Pujio Koiama - gốm cổ Châu á). Với tất cả những thông tin đó cho phép ước đoán làng Bát Tràng đã tồn tại ở ven đô Thăng Long với tư cách một làng nghề khoảng hơn 500 năm nay.

Gốm Bát Tràng từ xa đến nay đã lưu hành trên khắp mọi miền đất nước, thậm chí ra cả nước ngoài. Nhiều loại loại gốm quý và độc đáo nhất của ta đã từng nổi tiếng trong và ngoài nước. Đó là gốm men ngọc (thời Lý - Trần), gốm hoa nâu hay gốm men nâu (cuối Trần - đầu Hồ), gốm men rạn (thời Lê - Trịnh) và gốm hoa lam (vào cuối Lê - đầu Nguyễn). Có thể xác nhận được các loại gốm quý ấy đều được sản xuất ở Bát Tràng, trừ gốm men nâu do làng gốm Thổ Hà (Hà Bắc) làm là chính.

Từ những thế kỷ trước, đồ gốm Bát Tràng đã thuộc loại cao cấp, quý hiếm nhưng phần nhiều là đồ thờ: chân đèn, lư hương, bình hoa. Về sau, do thị hiếu phát triển, cộng với nhu cầu thị trường, gốm Bát Tràng đã có nhiều đồ gia dụng, phổ biến nhất là bát, đĩa, bình, lọ Ý.

Ngày nay, gốm Bát Tràng đã sản xuất khá nhiều mặt hàng phong phú về chủng loại và kiểu dáng, bao gồm cả những mặt hàng mỹ nghệ: Đĩa treo tường, lọ hoa, con giống, tượng phiên bản và phù điêu với kỹ thuật và công nghệ cao.

Đứng trước những mặt hàng mỹ nghệ gốm Bát Tràng ngày nay cho ta cảm giác thán phục đến kinh ngạc bởi bàn tay tài hoa của các nghệ nhân làng gốm - những con người đã sai khiến đất và lửa để tạo nên những men ngọc cho đời.

